

МОДЕРНІЗАЦІЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНОМУ ПРОСТОРІ

В статті представлені основні положення процесів модернізації ринкової економіки, що спрямована на подолання кризових явищ та налагодження міжнародних зв'язків на постсоціалістичному просторі. Проаналізовано надходження інвестицій до економіки України та розглянуто складові модернізації. Запропоновані пріоритетні напрямки та конкретні механізми модернізації.

Ключові слова: модернізація, ринкова економіка, інвестиції, механізми, міжнародні зв'язки.

В статье представлены основные положения процессов модернизации рыночной экономики, которая направлена на преодоление кризисных явлений и налаживание международных связей на постсоциалистическом пространстве. Проанализировано поступление инвестиций в экономику Украины и рассмотрены составляющие модернизации. Предложены приоритетные направления и конкретные механизмы модернизации.

Ключевые слова: модернизация, рыночная экономика, инвестиции, механизмы, международные связи.

The article presents the main points of modernization of the market economy. It is aimed at overcoming the crisis, the establishment of international relations in the post-socialist space. Analyze the flow of investments in the Ukrainian economy. Presented component upgrades. Are given the priorities and specific mechanisms for modernization.

Keywords: modernization, market economy, investment, movements, international relations.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими завданнями. Упродовж останніх років Україна перебуває в стані розбудови економіки, що викликано умовами трансформації та особливостями оточуючої міжнародної спільноти. Невдосконала система управління розвитком соціально-економічних процесів та відсутність регуляторних важелів призвели до затяжної кризи в країні, гальмуючої постіндустріальні зміни, розвиток модернізації, створення та впровадження інновацій. Не минули ці процеси і країни постсоціалістичного простору, де спостерігаються подібні тенденції, тільки відмінні за внутрішніми особливостями. Проблема забезпечення подальшого розвитку економіки стала надзвичайно актуальною та загострила існуючі питання, які доцільно подолати завдяки застосуванню модернізації. В Україні, про необхідність її впровадження підкреслено у щорічному Посланні Президента до Верховної Ради України «Модернізація України – наш стратегічний вибір», де означені чинники створення стимулів, що спрямовані на зростання національної конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Питання реалізації засобів і методів модернізації знайшли широке відображення в працях П. Бубенка, С. Данилова, Л. Демиденка, В. Решетило та ін. Науковці провідну увагу приділяють проблемам модернізації регіонального розвитку, розглядаючи взаємозалежності між якістю регламентів і процедур взаємодії державних інститутів з громадським суспільством та корпоративним сектором, ефективність впровадження заходів, орієнтованих на прирощення конкурентного потенціалу.

Процеси формування мотивації до впровадження модернізацій, необхідних ресурсів та потенціалу вимагають рухомих зрушень з боку державних та

регіональних органів влади. Це визначає переорієнтацію вітчизняної економіки з сировинної орієнтації на високотехнологічне виробництво, що стає можливим завдяки впровадженню модернізаційних процесів на промислових підприємствах. Модернізація, розпочата при активній державній підтримці, має супроводжуватись глибинним соціально-економічним перетворенням, що дозволить удосконалити виробництво та забезпечить випуск якісної продукції.

Формування цілей статті. В зв'язку з існуючою актуальною проблемою, метою статті виступив розгляд процесів модернізації ринкової економіки, спрямованої на подолання кризових явищ, та налагодження міжнародних зв'язків на постсоціалістичному просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Формування сталого розвитку в умовах ринкової економіки на постсоціалістичному просторі потребує суттєвих зусиль в сфері державного управління. Одним з таких напрямів виступає модернізація, яка сприяє техніко-технологічному, організаційно-економічному, фундаментально-соціальному, еколого-інноваційному забезпеченню становлення сучасних ринкових відносин.

Світова економічна криза загострила проблеми розвитку країн, їх рівень конкурентоспроможності та стійкість до економічних потрясінь. Для країн постсоціалістичного простору характерною була затримка в інноваційних процесах, а довготривале очікування «відкинуло» їх від розвинутих держав на нижчі сходинки. Незважаючи на суттєві зрушення в економіці країн постсоціалістичного простору у 2012 році, для них характерні загальні показники соціально-економічного розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Основні соціально-економічні показники країн СНД, % до 2011 р. [5]

Країна	ВВП	Промисло ва продукція	Індекси цін виробників пром. продукції	Індекси споживч их цін	Оборот роздріб- ної торгівлі	Перевезення вантажів
Азербайджан	102,2	97,7	98,6	99,7	109,6	106,2
Білорусь	101,5	105,7	121,0	121,8	114,1	98,8
Вірменія	107,62	108,8	108,6	103,2	102,9	101,2
Казахстан	105,22	100,5	102,1	106,0	112,9	109,3
Киргизстан	99,1	79,8	103,5	107,5	111,2	106,4
Молдова	99,82	97,03	104,5	104,1	100,93, 4	97,1
Росія	103,4	102,6	105,1	106,6	105,9	102,2
Таджикистан	107,5	110,4	106,3	106,5	115,9	107,2
Туркменістан	111,1			105,35	118,56, 7	108,18
Узбекистан	108,2	107,22	106,99		113,96	105,48
Україна	100,2	98,2	100,3	99,8	115,9	97,9
СНД	103,4	101,9	104,9	105,5	107,6	104,5

Наведені показники свідчать про важливість впровадження модернізаційних процесів в країнах СНД. Модернізація потребує, перш за все, значних інвестицій, які залучаються завдяки зацікавленості іноземних і вітчизняних спонсорів, винаходженню власних коштів підприємств чи замовленням. Найчастіше впровадження модернізації пов'язано з діяльністю окремих підприємств чи галузей, а питання про загальне оновлення залишається відкритими.

Але, як зазначають експерти, у 2012 році індекс інвестиційної привабливості України значно впав [7]. Сприйняття інвесторами ринку України різко погіршилося, що було обумовлено низкою внутрішніх причин (нестабільністю економічної та правової сфер) і зовнішніх (глобальною ринковою трансформацією). Рівень довіри

українських інвесторів знизився до рівня 2,56 за п'ятибальною шкалою вперше за два роки, таким чином, впавши до рівня показників третього кварталу 2009 р. Цю ж тенденцію підтверджують статистичні дані. Так, за даними Держкомстату, у 2012 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 4,3 млрд. дол. США прямих інвестицій, що становить 91,07% до відповідного періоду попереднього року, а у 2011 р. відповідно – 138,52% до 2010 [5].

В 2012 році Україна отримала інвестиції зі 130 країн світу у сумі понад 6 млрд. дол., що на 8,2% більше обсягів інвестицій на початок року, і в розрахунку на душу населення становить 1199,3 дол. Основними країнами-інвесторами України є Кіпр - 17,275 млрд. дол., Німеччина – 6,317 млрд. дол., Нідерланди – 5,169 млрд. дол. і Росія – 3,786 млрд. дол. (табл. 2).

Таблиця 2

Надходження прямих іноземних інвестицій до економіки України у 2012 р. [4]

Країни	Обсяги, млн. дол. США	У % до підсумку
Усього	54462,4	100,0
у тому числі		
Кіпр	17275,1	31,7
Німеччина	6317,0	11,6
Нідерланди	5168,6	9,5
Російська Федерація	3785,8	7,0
Австрія	3401,4	6,2
Велика Британія	2556,5	4,7
Віргінські Острови (Брит.)	1884,9	3,5
Франція	1765,3	3,2
Швеція	1600,1	2,9
Швейцарія	1106,2	2,0
Італія	1015,9	1,9
США	936,7	1,7
Польща	916,4	1,7
Інші країни	6732,5	12,4

Одним із поширених напрямів сучасної теорії трансформації економічних системи є теорія модернізації. Її вагомість для економічної політики та особливості сучасної економіки підтверджена на загальнодержавному рівні [8, 9]. Модернізація економіки передбачає створення новітньої основи для розвитку традиційних галузей економіки та швидкий розвиток принципово нових напрямків з метою отримання інноваційної продукції та послуг. Проте її впровадження часто супроводжується загостренням протиріч в соціальному, економічному, екологічному напрямках.

Модернізація економіки в цілому призведе до більш тісних партнерських зв'язків на постсоціалістичному просторі, що пов'язано з загальними цілями й задачами, налагодженням функціонування інфраструктури, становленням взаємовигідних пропозицій. До того ж, модернізація неможлива без імпорту сучасних закордонних технологій, техніки, обладнання. Взаємодія і партнерство між одногалузевими підприємствами має становити вагомий роль в розвитку економіки сусідніх країн.

Основними складовими модернізації виступають: висока продуктивність праці та ефективність виробництв, активні інвестиції у впровадження техніко-технологічних новацій, сприятливий діловий клімат для підприємницької діяльності [9]. Техніко-технологічна модернізація в Україні – питання актуальне, адже переважна більшість галузей має рівень зношеності основних фондів, випускає та експортує продукцію третього і четвертого технологічних укладів. За офіційною статистикою, ступінь зношеності основних фондів в Україні складає в середньому 58%, а окремих галузях

– набагато більше. Так, в сфері транспортну і зв'язку ця цифра складає 84%, в промисловості – 62%, в сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві – 41% [6]. В цілому, доречно зазначити, що промислове виробництво в країні залишається вкрай відсталим та неефективним. Адже понад $\frac{2}{3}$ загального обсягу промислової продукції дають галузі з виробництва продукції проміжного використання, частка продукції легкої промисловості щороку зменшується, а частка машинобудування загрозливо скорочується (рис. 1).

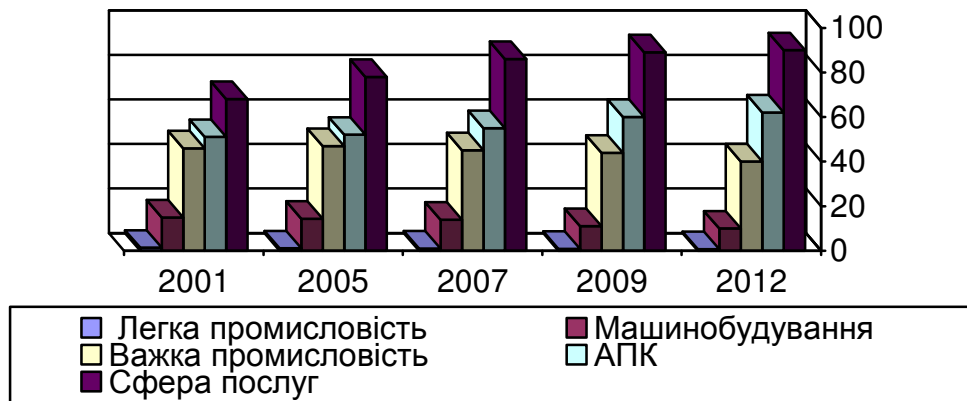

Рис. 1. Загальний обсяг промислової продукції, % (за даними [5])

Здійснення оновлення вітчизняної економіки потребує значних ресурсів, в тому числі, фінансових. Упродовж багатьох років економічного реформування довгоочікувані надії покладаються на іноземні інвестиції. Між тим, аналіз галузевого розподілу прямих іноземних інвестицій відображає спрямованість першочергово в галузі та види діяльності, що мають швидку оборотність капіталу та не потребують значних капіталовкладень [3]. Це фінансовий сектор, операції з нерухомістю тощо.

Складним питанням залишається регіональна диференціація інвестиційної активності, що суттєвим чином впливає на особливості регіонального економічного зростання та модернізацію в цілому. Так, лідерами за обсягом інвестицій в основний капітал (в розрахунку на одну особу) протягом останніх років були: м. Київ, Дніпропетровська, Київська та Харківська області (табл. 3). За кількістю надходження прямих інвестицій першість мали м. Київ, Харківська, Донецька та Київська області. В економічній динаміці регіонів існує тісний зв'язок із зазначеними тенденціями і хоча в Донецькій області обсяги інвестицій на одиницю населення менші, та все ж вони вищі середніх – 570,6 млн. дол. в 2012 р.

Таблиця 3

Обсяги прямих інвестицій за регіонами, млн. дол. (за даними [6])

Регіон	Обсяги прямих інвестицій на одиницю населення			Обсяги прямих інвестицій		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
м. Київ	7031,9	7936,2	8844,7	19225,1	21831,6	24459,1
Дніпропетровська	2098,5	2242,2	2407,8	7054,1	7495,1	8006,2
Київська	887,4	940	1003,6	1525,5	1611,1	1718,9
Харківська	754,6	989,2	1004,6	2082,7	2716,9	2745,7
Запорізька	504,6	527,7	543,3	916,1	952,8	975,7
Львівська	473,2	496,1	538	1198,6	1254,6	1358,2
Івано-Франківська	460,8	372,0	449,3	635,1	512,5	618,8

Отже, традиційно основний внесок в економічне зростання країни дають промислові регіони – Дніпропетровська, Київська, Харківська і Запорізька області та м. Київ.

Впровадження модернізації економіки в Україні не обмежується лише її економічною та техніко-технологічною складовими. На порядку денному стоїть завдання створення ефективної економіки, що можливо не тільки запозиченню коштів, а й завдяки формуванню відповідних, поставленим цілям, інститутів та норм. Першочерговими завданнями модернізації економіки регіонів України має стати завершена інституційна реформа, забезпечення ефективної структурної підтримки на державному рівні конкурентної політики та протидії монополізму, створення умов розвитку для реалізації інноваційної науково-технічної ініціативи, що забезпечить прискорення тенденцій національного економічного розвитку. Успішне впровадження модернізації економіки визначається вірним вибором і своєчасним досягненням стратегічних орієнтирів, що мають залучити найкращим чином фінансовий, ресурсний, техніко-технологічний та людський капітал. Тому наша увага була прикута до розробки довгострокової стратегії розвитку країни, спрямованої на модернізацію економіки в цілому.

Ключовою організаційно-інституційною проблемною як модернізаційних, так і інноваційних процесів є визначення оптимальних сфер і функцій державного регулювання цих процесів. Досвід високорозвинених країн показує, що всі варіанти модернізації визначалися на основі детально опрацьованих державних програм. Вона реально нездійсненна на базі приватної власності, особливо в умовах обмеженості часових рамок. В ключових галузях індустріальної інфраструктури необхідно відновлення державної власності, централізованого планування та програмування, цільового фінансування та інших форм державного регулювання і соціально-економічної політики. Зарубіжний досвід демонструє, що вихідні імпульси інноваційного розвитку виходять від держави, яка на основі механізмів індикативного планування та програмно-цільового фінансування проковує розвиток новітніх галузей і реалізацію інноваційних проектів. Використання механізмів ринкового стимулювання (інноваційного виробництва) повинно виступати наступним кроком модернізації.

Реалізація модернізації національної економіки пов'язана з низкою обов'язкових умов, серед яких обов'язкову роль відіграє мобілізація соціальних та політичних зусиль провідних суб'єктів інноваційного розвитку країни – держави та бізнес-еліти, орієнтованої на загальнонаціональні інтереси [11]. Не можна не погодитись з умовиводами Н.О. Татаренко (2011), що базуються на досконалому вивченні зарубіжного досвіду, вказуючи про наслідки позбавлення державою власності й, тим самим, відсутність вирішення загальнонаціональним інтересів.

Враховуючи необхідність системного підходу до проведення модернізації ринкової економіки країни доцільно визначити її цільову спрямованість, яка визначається у відповідності з існуючими критеріями, що знайшли місце в концепції сталого розвитку. До таких критеріїв належать: економічна ефективність, екологічна збалансованість, соціальна справедливість. Вирішальна роль держави в проведенні модернізаційних процесів полягає у здійсненні наступних питань:

1. Трансформація економічної системи, що спрямована на створення високо розвинутої економіки та включає ринкові механізми і регуляторну роль держави.
2. Вдосконалення виробничо-технологічної структури шляхом впровадження модернізації на інноваційній основі.
3. Створення умов для тісної міжнародної співпраці та підготовку умов для руху до постіндустріальної економіки.

Таким чином, саме держава має грати активну роль при впровадженні системи модернізації, що має затонути економічні, соціальні та екологічні позиції. Але це вимагає створення певних механізмів та залучення інвестиційних ресурсів.

Державне управління в повній мірі спроможне прискорити економічний розвиток країни та її регіонів, що визначається ефективністю функціонування певних сфер діяльності. Це, в свою чергу, дозволяє визначити пріоритетні напрямки модернізації управління цим розвитком через удосконалення чи впровадження конкретних механізмів (рис. 1).

Рис. 1. Механізми модернізації розвитку ринкової економіки

Реалізація концептуальних положень модернізації ринкової економіки має враховувати ситуаційний підхід, оскільки неадекватне необґрунтоване використання різноманітних управлінських технологій може зумовити неефективність господарських рішень та призвести до незадовільних наслідків. Так, кожний із запропонованих механізмів модернізації потребує певних підходів, адаптованих до умов конкретних регіональних утворень з урахуванням їх якісних відмінностей. При чому, необхідною умовою забезпечення організаційно-управлінських передумов впровадження інструментарію модернізації має стати зміна підходів у керуванні соціально-економічним розвитком. А на сьогодні, в умовах обмеженості внутрішніх ресурсів, забезпечити економічний розвиток доцільно при залученні зовнішніх інвестиційних ресурсів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Будь-які модернізаційні перетворення вимагають конструювання

нових ціннісних підстав⁰, тому доречно сказати, що модернізація несе в собі такі риси, як мобільність, адаптивність, інноваційність, які сприяють більшому ефекту при досягненні перетворень. Необхідність модернізації пов'язана не тільки зі змінами в технічному чи технологічному напрямках, а й передбачає комплекс управлінських дій, що включає формування стратегії розвитку з виділенням конкретних етапів удосконалення та суттєвих адміністративно-управлінських зрушень. Вихід країни на цивілізаційний рівень розвитку вимагає вирішення триєдиного завдання: переходу до інноваційного типу відтворення, викорінення корупції, кардинальних змін у кадровому питанні. Рішення поставленої задачі можливе на використанні світового досвіду постіндустріальної трансформації і переходу до високорозвинутого суспільства.

Література

1. Бубенко П.Т. Інституційна динаміка просторової організації економічного розвитку / П.Т. Бубенко. – Харків: ХНАМГ, 2008. – 295 с.
2. Данилов С.А. Ценностные и институциональные начала модернизации: российская проекция / С.А. Данилов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://sarrusute.ru/smages/stories/articlefoto/rio/journal14\(20\)/Daniliv.pdf](http://sarrusute.ru/smages/stories/articlefoto/rio/journal14(20)/Daniliv.pdf).
3. Демиденко С.Л. Технологічна модернізація к передумова прискорення економічного розвитку України та її регіонів / С.Л. Демиденко // Теорія і практика сучасної економіки. Матеріали XII міжнародної науково-практичної конференції. – Черкаси: ЧДТУ, 2011. – С. 256 – 257.
4. Державна підтримка експорту: сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://www.ukrexport.gov.ua>
5. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності. Статистичний збірник / Л.М.Овденко. – К.: Державна служба статистики, 2012. – 68 с.
7. Кисляк Р. Инвесторам не подошел климат / Р. Кисляк // Экономические известия. – 2011. – № 179 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://finance.eizvestia.com>
8. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – 416 с.
9. Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2012 році: Посилання Президента до Верховної Ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: president.gov.ua/docs/posl.pdf.
10. Решетило В.П. Синергия становления и развития региональных экономических систем: монография / В.П. Решетило. – Х.: ХНАГХ, 2009. – 218 с.
11. Татаренко Н.О. Концептуальні виклики стратегії модернізації національної економіки України / Н.О. Татаренко // Стратегія розвитку України. – №1. – 2011. – С. 38 – 43.